

תיאור עובדות סגנון

(במאמרו של משה שמיר)

תורת הסגנון (הסטיליסטיקה) היא תחום מחקרי חדש בעברית ליד ענפי המחקר הלשוני השונים, והעבודות בה לא מוצו עדיין. גם האפשרויות לניצול מחקרים סטיליסטיים לתיאורים מדויקים של סגנון ולביקורת ספרותית טרם נתגלו במלוא היקפן.

מאמרו של משה שמיר, "מול הפרובוקציות - הבלגה", מעריב 12.7.77, נבחר להדגים כאן תיאור עובדות סגנון. אין זה מחקר סטיליסטי מובהק; כמה מן העקרונות הסטי-ליסטיים, כגון קביעת הכלל הסגנוני של המאמר, איתור ובדיקה של סטיות מכלל זה וגילוי ההתניה לסטיות אלה, העשויה להיות סוגל סגנוני זה או אחר - מעקרונות אלה רק הראשון בא לידי מיצוי מסוים.

ואמנם כל כוונתו של חיבור זה אינה אלא בהדגמת "פירוקר" של מאמר לגורמים לשוניים, ותיאור גורמים אלה עשוי ליצור תמונה מסוימת על סגנונו של כותב המאמר. וכיוון שהמאמר הוא פובליציסטי, הרי מוגבל תיאור זה לסגנונו הפובלי-ציסטי של המחבר, וגם זאת - תוך הסתייגות-מה בשל היקפו המצומצם של הקורפוס, שעליו נתבססה עבודה זאת. ואלה הנושאים הלשוניים הנדונים כאן:

א. פרטים סטאטיסטיים; ב. שימושי המקור; ג. שם הפעולה; ד. סדר נושא-נשוא; ה. נשוא מגדיר או מזהה, אוגד; ו. לוואי ותשלובת לוואים; ז. תמורה. ח. צירופי איחוי; ט. ביטויי השוואה; י. שלילה; יא. כתיב; יב. תקן ונורמה; יג. סיכום.

אלה המונחים, שנשתמש בהם להלן:

משפט - יחידת המבע שבין נקודה לנקודה, דהיינו: משפטים מקיפים, העשויים להכיל מערכות פרדיקטיביות אחדות.
פסוקית - כל מערכת פרדיקטיבית.
מצומצם - פסוקית שנשואה מקור, אבל בהיותה קשורה לאיבר אחר, לא כללתי אותה בחד-איבריים.

משה שמיר

מול הפרובוקציות - הבלגה

הבעיה שנחשפה מחדש ברחוב השומר בבני-כרק, בעיית ההסדר הציבורי והחוקי של תע-בורה בשבת באזורי מגורים מסוימים - ימיה כימי הישוב החדש בארץ, והיא ודאי תשקע עתה מחדש, כשם שצפה מחדש, וודאי עוד תצוף כל זמן שחיים בתוכנו שני ציבורים גדולים, התרדי והלא-תרדי. אך אין כל הכרח, שהיא תקבל ביטוי אלים ומכוער, כפי שקיבלה בימים אלה - וחובתו של כל גורם אחראי במדינה לא רק לאתר את הסכסוך ולצמצמו - אלא גם לגלות את מוקדו ואת מלבייו.

לדידי, ישנה נוסחה פשוטה וישירה לטיפול בבעיה זו - גם בצורתה החרפה, כגון זו המס-עירה אותנו השבוע - ונוסחה זו נשענת על מוסר אנושי אלמנטארי, על נימוס ותרבות-

1 תודתי נתונה לפרופסור מ"צ קדרי, שנסתייעתי בעצותיו ובהדרכתו.

אתר דעת - מכללת הרצוג

חיים. לא לסעיפים משפטיים היא נזקקת ולא מן ההלכה היבשה היא שואבת ולא על מנגנון חוקי מסובך היא משליכה יתבה. על כן יאה היא לנו, ויש בה כדי לשמש בסיס להסכמה לאומית כללית.

זו הנוסחה: בהתנגש שני גורמים (אישיים או ציבוריים) בעלי אינטרסים מנוגדים - מותרת זו שהאינטרס שלו פחות חיוני לו.

איך מודדים חיוניות? יש בה גורמים סובייקטיביים: מידת האיכפתיות של הגורם הנוגע בדבר לגבי מימושו או אי-מימושו של האינטרס האמור. כאן נצטרך להאמין לכל מי שמעיד על עצמו. אבל ישנם גם גורמים אובייקטיביים - והם מצויים במעגל הניתן למדידה ולבדיקה: מה מידת הפגיעה הנגרמת לאינטרס האמור - על ידי הויתור לאינטרס הנגדי? מה שיעור האפשרות למצוא תחליף למימושו של האינטרס בדרך אחרת?

במקרה שלפנינו, התשובה חותבת ופשוטה: היהודי החרדי הדר ברחוב השומר - אינו יכול לקיים את שבתו ברחוב אחר - או כיום אחר - או בהפסקות שבין מכונת עוברת לרעותה. הוא זקוק לשבת שלמה, במקומו וברחובו, מכניסתה בערב שבת ועד צאתה במוצאי שבת.

בנגדו - היהודי המבקש לנסוע באותו רחוב, בשבת דוקא, יכול לקיים נסיעתו ברחוב אחר. נסיעתו לא תבטל על ידי כך ולא תשנה את כוונתה או את משמעותה כשל כך. הוא זקוק לשימושו של רחוב השומר לדקות ספורות בלבד לאורך מאות מטרים אחדות בלבד. הוא יכול בקלות למצוא לו תחליף ולכצע את תכליתו - המצויה מחוץ למעגל זה - בדרך אחרת. עליו לוותר.

ברוב הגדול של המקרים - הוא אמנם מותר. חיינו מלאים ויתורים, מודעים ואף לא מודעים, חדשים ונושנים כימי האדם על האדמה, כל חיי החברה והתרבות שלנו מכוססים על הויתור ההדדי. הויתור הוא תמציתם של הנימוס הטוב, של הצדק ההומאני, של מוסר ההתנהגות החברתית והאזרחית. לגבי בן תרבות אמיתי, ככל שיהיה חופשי וליברלי כדעותיו - יש סיפוק נפש מיוחד בדיעה, כי ויתר משהו, אפילו הקריב משהו - לשם נוחותו או צרכיו המיוחדים, ופעמים אפילו נחמתו - של הזולת. על אחת כמה וכמה אמורים הדברים בציבורים שלמים, בחלקים נכבדים בחברה. אדם בן-תרבות רואה לו את הדבר נוכח וכאות-המעלה - אם הוא נמנע את הפרופיל העצמי שלו וכולם את יצירתו ואפילו מתעלם מזכויותיו - כדי לאפשר רווחה או מרחב-קיום לקבוצה חברתית שאין הוא משתייך אליה - דוקא משום שאין הוא משתייך אליה. הנימוס בלפי הזר - מחייב עוד יותר.

לויתור יש גם צד תועלת לא מבוטל: הוא מוליד ויתור שבנגד בחברה תרבותית, בתחומי מסגרת לאומית ומדינית אחת, המכתיבה ממילא כללי הקיום בצוותא. אילו נשאה בעייה התעבורה ברחוב השומר בכני-ברק נחלתם של תושבי המקום - אין ספק, כי הויתור הרא-שוני מצד שוחרי הנסיעה בשבת לטובת שוחרי שמירת השבת - היה מוליד ויתורים ורצון טוב גם בכיוון הנגדי.

אלא, זו הצרה: גורמים פוליטיים, פרובוקטיביים והרסניים, שהעוינות והאיבה שלהם מכוונת נגד תחומים הרבה יותר רחבים של קיומנו הלאומי ואשר מטרתם הקונקרטית היא קעקוע משטר-החיים המסודר, הבנוי על השלמה פנימית הדדית - גורמים פוליטיים אלה, שהב-חירות האחרונות הוביחו את האין-אונות שלהם במערכת דימוקרטית - כוחות פוליטיים אלה החליטו להצית להבה גדולה של שנאת-אחים, אלימות והסתה פוגרומית, מתוך תקווה שיסחפו עמם גל של התפרעות, וזה יהווה אולי תחליף לפעילות פוליטית ממשית, שאינה לפי כוחם. המטרה הסופית של החוגים הללו: הריסת המבנה השלטוני החדש, הנרקם בימים אלה כהמשך טבעי של תוצאות הבחירות, או כיתר פשטות: מחיקת תוצאות הבחירות. העם הצביע בידיו - הם יצביעו באגרופיהם.

תיאור ההפגנה האלימה נגד שמירת השבת ברחוב השומר - בפי שניתן על-ידי קצין המשטרה האחראי במקום, ניצב משה טיומקין ("כאים לעשות פרובוקציות") וכפי שתואר על ידי העתונות, אינו משאיר מקום לספק. "מפגינים מן החוץ גרמו בליל שבת מהומות ברחוב המריבה. המקומיים נשארו בבתיהם".

ואף-על-פי-כן - מצווים כל הגורמים האחראים במדינה בכלל ובאיזור-הדלקת בפרט - על הבלגה מרבית. הכלי היקר הזה של חיינו היהודיים המשותפים במדינת ישראל - שלנו הוא ועלינו אחריותו. אל נניח לברינות ולפרחחות לנפצו.

בבוקרו של יום א' השבוע פגשתי בירושלים יהודי משלומי-אמוני-ישראל, יהודי שאש-

אתר דעת - מכללת הרצוג

דת בוערת בליבו, יהודי שחלקו רב היה בימי המאבק בשלטון הבריטי כלוחם בפועל למען חירות ישראל - ומפיו שמעתי את הדבר בפשטותו:

ה ב ל ג ה ! בשום פנים ואופן לא להגרר למה שקוראים מלחמת תרבות. לא להשיב מלחמה, לא להגרר אחר הפרובוקציות."

הוא עצמו הזכירני, כי המילה "הבלגה" לא היתה מן השגורות על לשונו - בימים שהיתה בבחינת מושכל ראשון בחוגי "הישוב המאורגן". היום הוא מבקש לתת לה את כל התוקף הממשי האפשרי.

לוותר? - כן. לנשוך שפתיים, לכבוש את העלבון - ולא לבוא בריב-אחים. מכוחה של תבונת אותו יהודי טוב - מתיר אני לעצמי לפנות אל הציבור החרדי בבני-ברק להמשיך בדרך הנכונה והישרה של "ניתוק מגע" עם הקבוצות המוסתות, העשויות לחדש את מעשי הפרובוקציה שלהן בשבת הקרובה. נמנע "מלחמת תרבות" בישראל - בכוחה של עובדה אחת פשוטה. בישראל של היום, בעם היהודי של היום, כבודה של הדת הוא כבודה של התרבות.

"מעריב" 12.7.77

א. פרטים סטטיסטיים בתחום התחביר

44 :	מספר המשפטים בחיבור	1.
20 (כ-45%) :	מהם - משפטים מורכבים	
7 (כ-16%) :	משפטים מאוחדים	
8 (כ-18%) :	משפטים פשוטים בעלי חלקים כוללים	
9 (כ-20%) :	משפטים פשוטים מובהקים	
104 :	מספר הפסוקיות המלאות	
31 :	מהן - פסוקיות שמניות	
73 :	פסוקיות פועליות	
7 :	פסוקיות חז-איבריות	
14 :	פסוקיות מצומצמות	
7 :	פסוקיות בעלות נשוא מורחב	
28 :	סה"כ - שימוש במקור	
	שימוש בשם פעולה כטרנספורם	
10 :	של פועל מפורש או של מקור	

2. כללית: אפשר להסיק מן הפרטים הנ"ל, שהמחבר נוטה לנסח משפטים ארוכים, שהרי כל משפט בחיבור מכיל 2.5 פסוקיות בממוצע. יתר על כן, אם נפחית את מספר המשפטים הפשוטים (והכוללים) יתברר, ש-27 המשפטים המאוחדים והמורכבים, שהם כ-60% מכלל המשפטים, מכילים 87 פסוקיות, דהיינו: כ-3.2 פסוקיות לכל משפט. יחס זה יעלה עוד יותר, אם נביא בחשבון, שהמשפטים המורכבים, בעיקר הם המכילים את מספר הפסוקיות הגבוה. אפשר לאפיין אפוא את סגנונו של שמיר בחיבור זה כסגנון כבד ומורכב למדי.

ב. שימושי המקור

1. ב-14 מקרים משמש המקור פתיחה למשפט מצומצם. במקרים אלה אפשר לראות בו טרנספורם של פועל מפורש. ב-5 מקרים הוא פותח משפט נושא, ב-2 - תכלית, ב-4 - מושא, ב-1 - לוואי וב-2 - תיאור זמן. 2. האחרונים הם המקרים היחידים של מקור ללא ל':

אתר דעת - מכללת הרצוג

1. המשפט האחד: "בהתנגש שני גורמים בעלי אינטרסים מנוגדים" והשני: "... ועד צאתה במוצאי שבת".
2. ב-7 מקרים משמש המקור כגרעונו של משפט חד-איברי: "לוותר?... לא ... ולא לבוא בריב אחים."
3. ב-7 מקרים נוספים בא המקור אחרי פועל מפורש, כשהצירוף כולו מוגדר כנשוא מורחב. ההבחנה בין מקור, משפט מושא אחרי פועל מפורש, ובין מקור, המצטרף לפועל לשמש נשוא מורחב, נקבע לפי סוגו של הפועל. כשהוא פועל מודאלי מסוג "יכול" "נצטרף" "מבקש"², הרי זה נשוא מורחב. (גם הניב "משליכה יבה" מוגדר כנשוא מורחב, אך אין הוא שייך לדיון זה, שעניינו - מקור).

ג. שם הפעולה

1. ב-10 מקרים יכול שם הפעולה להיחשב טרנספורם של פועל מפורש או של מקור:
"ישנה נוסחה... לטיפול בבעיה זו"
"המטרה... הריסת המבנה השלטוני... ומחיקת תוצאות הבחירות..."
"תיאור ההפגנה... כפי שניתן על ידי..."
2. יש בעברית של ימינו נטייה להמיר משפטים פועליים במשפטים בעלי נשוא-מקור או נשוא-שם פעולה. תופעה זאת באה לידי ביטוי מכריע ב-38 פסוקיות מקור ושם פעולה לעומת 68 (!) פסוקיות פועליות. אם נקבל את ההנחה, שמבנה העומק של משפטי המקור ושם הפעולה הנדונים הוא פועלי, יתברר כי רק כ-64% מתוך המשפטים בעלי מבנה עומק פועלי נשארים פועליים גם במבנה שטח.

ד. סדר נושא-נשוא

1. הסדר המקובל נושא-נשוא מצוי גם בחיבור זה: "התשובה חותכת ופשוטה; הוא זקוק לשבת שלמה"; "ישנה נוסחה פשוטה..."
2. כן גם היפוך הסדר המקובל במשפטים שמשלים נשואי פתח אותם: "... כל זמן שחיים בתוכנו ציבורים..."; "לוליתור יש גם צד תועלת"; "מכוחה... מתיר אני לעצ-מי..."; "על כן יאה היא לנו". וכן במשפטים מן הסוג "ועלינו אחריות".

ה. נשוא מגדיר או מזהה, אוגד

1. נמצאו במאמר 5 משפטים שמניים, שיש בהם אוגד קודם הנשוא:
"וזה יהווה אולי תחליף..."
"הריתור הוא תמציתם של הנימוס..."
2. במקרה אחד נמצא תחליף לאוגד בצורת נקודתיים: "המטרה הסופית: הריסת המבנה השלטוני..."
3. רק ב-2 מקרים קדם הנשוא לאוגד: "הכלי היקר הזה... שלנו הוא..."
"יהודי שחלקו רב היה..."

2 "מבקש" - בהוראת "מתכוון". במקרה כזה - עושה הפעולה המובעת בפועל ובמקור - זהה.

אתר דעת - מכללת הרצוג

- ו. לוואי ותשלובת לוואים
1. נמצאו בחיבור סה"כ 224 לוואים, המתחלקים ל-8 סוגים:
- 1) שם תואר - 106.2) ש"ע סומך - 43.3) סומך פרוד (אחרי "של") - 29.4) כמות (כל) - 2.5) צירוף יחס - 2.6) שם מספר - 2.7) כינוי רומז - 8.8) כינוי חבר - 32.
2. יחס של 28% לוואים מכלל 800 המלים שבחיבור (בלא להביא בחשבון משפטי לוואי) נראה גבוה למדי, אם כי אין לפניי בדיקה טקסטואלית אחרת מסוג זה, שתוכל לשמש בסיס להשוואה.
3. אף שמות התואר ביחס שמעל 13% (ועם הכינויים הרומזים ושמות מספר - 14.5%) מכלל המלים בחיבור יוצרים רושם של מאפיין סגנוני בולט.
4. ב-13 מקרים יש תשלובת לוואים, דהיינו: 2 לוואים רצופים, שהראשון בהם משמש מגדירו של שם העצם וגם גרעינו של הלוואי השני:
"מוסר אנושי אלמנטארי"
"מנגנון חוקי מסובך"
"הסכמה לאומית כללית".
5. במקרה אחד התעורר בי ספק לגבי סוג הצירוף השמני: "גורמים פוליטיים, פרובוקטיביים והרסניים"; הפסיק שבין 2 הלוואים הראשונים יוצר רושם, כאילו יש לפנינו צירוף בעל 3 איברים מאוחים - מקבילים. אולם בעיון שני מתברר, שלפסיק אין הצדקה, ואף כאן תשלובת לוואים, אלא שללוואי השני צורף לוואי מקביל, כך:

גורמים פוליטיים פרובוקטיביים + הרסניים

- ז. התמורה
1. התמורה (או "הצמידות" בלשונו של ח. רוזן³) משמשת בחיבור בכמה תפקידים:
(1) פירוט: "הבעיה שנחשפה... - בעיית ההסדר הציבורי... - ..."
"ישנה הנחה... כגון זו המסעירה אותנו השבוע (משפט תמורה)"
"זקוק לשבת שלמה... מכניסתה בערב שבת ועד צאתה במוצאי שבת".
(2) בחינת "כפל עניין במלים שונות":
"המטרה הסופית... הריסת המבנה - או ביתר פשטות: מחיקת תוצ-אות...".
(3) הדגשת עניין: "בבוקרו של יום - פגשתי... יהודי משלומי אמוני ישראל, יהודי שאש-דת בוערת בליבו, יהודי שחלקו רב היה..."
"בישראל של היום, בעם היהודי של היום..."

3 עברית טובה, קרית ספר 1967.

אתר דעת - מכללת הרצוג

2. בציטוט האחרון ניתן היה לראות צירוף מאוחה, אלא שעל פי תוכן הדברים יש לראות בו תמורה. לא סביר יהיה לחבר את שני האיברים בוי"ו החיבור. ייתכן, שהוא הדין גם במבט זה: "... אמורים הדברים בציבורים שלמים, בחלקים נכבדים בחברה".

3. היעדר וי"ו החיבור בין 2 האיברים האחרונים בקטע שלהלן מעורר אף הוא סימני שאלה, אך קטע זה נראה יותר מקודמיו כבעל איברים מאוחים: היתור הוא תמציתם של הנימוס הטוב, של הצדק ההומאני, של מוסר ההתנהגות החברתית...

4. הפסיק בין שם העצם לשם התואר בקטע שלהלן מעניין, וייתכן שהוא מצביע על מגמה בתחום הפיסוק בעברית של ימינו. כוונתי לנטייה להשתמש במערכת הפיסוק באופן חופשי יותר (אף בניגוד לכללים הנורמטיביים), כשיש לדובר תחושה של הפסק ברצף הדיבור⁴: "חיינו מלאים ויתורים, מודעים ואף לא מודעים, חדשים ונושנים..." ההקבלה בין שני צירופים, שבכל אחד מהם 2 שמות תואר ביחס של ניגוד, היא כנראה גרמה להפרדת הצירוף הראשון בפסיק מן הגרעין. כך מורגש יותר שלכל אחד מן האיברים ולכל אחד מן הצירופים יחס ישיר ושווה ערך לגרעין.

ח. צירופי איחוי

1. יש בחיבור הנדון 20 צירופי איחוי, שבכל אחד מהם אין אלא פרט מידע אחד, והם משמשים להדגשה בלבד. אין ספק, שדרך זו להדגיש דברים אופיינית לסגנונו של הכותב, אף על פי שנבדק כאן רק חיבור אחד שלו. מאידך גיסא, ייתכן שכלי סגנוני כזה משמש בעיקר במאמרים פובליציסטיים, שתכליתם לשכנע. והרי כמה דוגמאות:

"ביטוי אלים ומכוער"

"על נימוס ותרבות חיים"

"במקומו וברחובו"

"חופשי וליברלי בדעותיו" (ביטויים נרדפים ממש!)

"רווחה או מרחב קיום"

"העוינות והאיבה שלהם".

ט. ביטויי השוואה

1. בכל החיבור נמצאו רק 6 ביטויי השוואה, ולמעשה נועד סעיף דיון זה להסב את תשומת-הלב רק ל-3 מהם. 3 ביטויי השוואה אלה מרוכזים ב-2 המשפטים הראשונים של החיבור, ומשווים לו אופי פולמוסי כבר בראשית הקריאה:

"הבעיה שנחשפה... - בעיית ההסדר... - ימיה כימי הישוב החדש..."

"והיא ודאי תשקע עתה מחדש, כשם שצפה מחדש, וודאי עוד תצוף..."

"אך אין כל הכרח, שהיא תקבל ביטוי אלים ומכוער, כפי שקיבלה בימים אלה..."

2. 3 ביטויים פותחים משפט השוואה: 2 מהם "כפי ש-" ו-1 " - כשם ש-". 3 הביטויים האחרים פותחים תיאור שאינו משפט: 2 - "כ"⁵, ו-1 - "כגון".

4 ראה עלי איתן, לשוננו לעם אדר תשל"ו, הלשון העברית בפרסומת, עמ' כ"ב-כ"ג.
5 לא כללתי כאן אותן מלות יחס "כ" המוגדרות ע"י רוזן בספרו "עברית טובה"... כמלות יחס מוצרכות.

אתר דעת - מכללת הרצוג

3. יש בביטויים אלה כדי להציג לפני הקורא את הבעיה הנדונה במאמר בממדיה הנכונים: "אין הבעיה חדשה, ואף אינה חמורה עד לחשש מהרס החברה, שהרי היא צפה ושוקעת חליפות".

י. שלילה

19 פעמים מצויות בחיבור מלות שלילה:

1. "אין": שלילת שם עצם מופשט (שם פעולה): "מימושו או אי מימושו".
2. 6 "אין": כולם לשלילת הבינוני, המשמש נשוא פועלי של המשפט:
"אינו יכול לקיים..."
"אין הוא משתייך אליה"
"אינו משאיר מקום לספק".

3. 12 "לא": 2 מהם לשלילת שם תואר במקרים שלנו בינוני סביל:

- "צד תועלתי לא מבוטל..."
"... ויתורים, מודעים ואף לא מודעים..."
6 - לשלילת הפועל המפורש או המקור (במשפט חד-איברי):
"נסיעתו לא תבוטל"
"ולא תשנה את כיוונה"
"לא להיגרר"
"ולא לבוא בריב אחים"
1 - לשלילת "רק": "לא רק לאתר את הסכסוך... אלא גם..."
3 - לשלילת צירוף יחס, וכולם במשפט איחוי אחד:
"לא לסעיפים משפטיים היא נזקקת
ולא מן ההלכה היבשה היא שואבת
ולא על מנגנון חוקי מסובך היא משליכה יתבה."

יא. כתיב

בדיון זה נשווה את הרגלי הכתיב של המחבר בהשוואה לכתיב חסר הניקוד:

1. תנועות u, o תמיד בוי"ו: מושכל, עובדה, מיוחד, חוקי ועוד. וכן: משוער, למצוא, חופשי, כוחם, תואר ועוד. (מובן, שיש כאן שימוש ב"כלל שבבררה" שתודפס ב"לשו-ננו לעם" אדר תש"ט, שלפיו יותר לכתוב וי"ו המציינת תנועה גם ללא נקודת החולם או השורוק).

2. תנועת i לרוב בוי"ד, לפי כללי הכתיב: ביטוי, שקיבלה, מידת, הניתן, להיגרר ועוד. יר"ד "יתרה": אמיתי, ליבו ("תנועת i לא-מקורית" בלשון הכללים) וכן "מילה" שניתן לה בתוך הכללים מעמד של יוצאת מן הכלל.
יר"ד "חסרה": במקרה אחד בלבד: עתונות.

3. תנועת e שמקורה כתובה ביר"ד לפי הכללים: תיאור, חירות. במקרה אחד - יר"ד "יתרה": ובאיזור (צירה בלתי מתקיים: אזורים).

4. וי"ו עיצורית: נכתבת פעמיים: כוונתה, רווחה, בצוותא, תקווה, יהווה ועוד. 2-מלים (5 תפניות) נכתבה וי"ו עיצורית אחת: דוקא, הויתור.

אתר דעת - מכללת הרצוג

לפחות לגבי "הויתור" אין הכתיב מקרי. ב-3 תמניויה היא כתובה בו"ו אחת כבבד, לעומת 3 תמניו של "לוותר" ב-2 ויו"ם; אין לי כל הסבר לכך.

5. יו"ד עצורית נכתבת בכתיב לא עקיב:

מצד אחד: הבעיה, לקיים, משתייך, שפתיים - לפי הכללים.

מצד אחר: מסויימים, הישוב, סוביקטיביים, אוביקטיביים - בניגוד לכללים.

6. לסיכום הכתיב: המחבר נוהג כתיב מלא, על פי רוב - לפי כללי הכתיב חסר הניקוד. מספר הסטיות מכתיב זה הוא קטן יחסית ונובע מחוסר עקיבות, שהרי בחלקן הן מן הסוג של כתיב מלא ובחלקן - כתיב חסר.

יב. תקן ונורמה

תחת כותרת זאת יידונו הפרטים הלשוניים הנוגעים לדרישות הנורמטיביסטים מצד אחד, ולנטייה ללשון הדיבור, ללשון ההמון ואפילו לסלנג - מצד אחר. ייתכן, שראוי לנושא זה להיקרא "רמה לשונית" או "רמת סגנון". על כל פנים יוזכרו כאן גם פרטים, שהדיון בהם מתאים יותר לכותרת "רמה" מאשר ל"תקן" או ל"נורמה".

1. חזרה אל ה"רישא" של המשפט: יש, שהמשפט כה ארוך וכה מורכב, עד שיש תחושה בצורך לחזור על פתיחתו, (במקרה שלנו - על הנושא) לפני שמגיעים אל הסיפא. בדוגמה שלהלן יש 2 חזרות מסוג זה במשפט מקיף אחד:
"גורמים פוליטיים... שהעוינות והאיבה שלהם... ואשר מטרתם הקונקרטית היא קעקוע משטר החיים... הבנוי על... - גורמים פוליטיים אלה, שהבחירות האחרונות הוכיחו... - גורמים פוליטיים אלה החליטו..."

במשפט שלהלן נועדה החזרה אל הרישא להדגיש מלת מפתח:

"בבוקרו של יום א' השבוע פגשתי בירושלים יהודי משלומי אמוני ישראל, יהודי שאש-דת בוערת בליבו, יהודי שחלקו רב היה..."

2. לעז, סלנג, אופנה: רוב המלים הזרות הן בבחינת מלים בינלאומיות, ולרבות מהן גם אין מונח עברי מקביל: פוליטיים, אוביקטיביים, סובייקטיביים, דמוקרטיה, אינטרס ועוד. לגבי חלק מהן אפשר לקבוע, שיש נטייה כלשהי לשימוש בלעז גם במלים, שהמונח העברי המקביל להן רווח למדי: פרובוקציות, פרובוקטיביות, אלמנטארי, הומאני, קונקרטית ועוד. יש בהם מן הסתם מאפיין סגנון הכתיבה העיונית, בעי-תונות מכל מקום.

במשפט "... מנמיך את הפרופיל העצמי שלו" אפשר לראות נטייה לסלנג. הצירוף "הסתה פוגרומית" הוא כנראה פרי מקוריותו של המחבר, ולבטח לא היה זוכה ל"אישור" של הנורמטיביסטים.

הביטוי "האין-אונות" ("הוכיחו את האין אונות שלהם") אף הוא בוודאי לא יעמוד בדרישות הנורמה.

ואלה הפרטים האחרים הנתונים לביקורתם של "מתקני לשון":

"זוהי יהוה אולי תחליף..." (צ"ל: יהיה)

"אבל ישנם גם גורמים..." (צ"ל: יש)

"פחות חיוני לו" (צ"ל: חיוני לו פחות)

"והיא ודאי תשקע... וודאי עוד תצוף..." (צ"ל: והיא בוודאי תשקע... ובוודאי עוד...)

אתר דעת - מכללת הרצוג

"ציבורים שלמים" (צ"ל: בקבוצות, בחלקים... בחברה וכיו"ב)
"ולבצע את תכליתו" (צ"ל: להשיג/להגשים את מטרתו).

3. כאן ייכללו ביטויים "גבוהים". יש לציין, שמספרם של אלה בחיבור גדול לאין שיעור ממספר הביטויים ה"נמוכים" או ה"לא תקינים":

ניבים וצירופים אחרים: משליכה יתבה, ... נשארה נחלתם... שאינה לפי כוחם, משלומי אמוני ישראל, שאש-דת בוערת בליבו, סיפוק-נפש, כזכות וכאות מעלה.

תחביר "גבוה": מהשיעור האפשרות למצוא... אל נניח לבריונות לנפצו, נמנע מלח-מת... בכוחה של עובדה... בבוקרו של יום א'.

מלים "גבוהות": היהודי... הדר ברחוב... שוחרי הנסיעה... שוחרי שמירת שבת, חדשים ונושנים, אפילו גחמתו של הזולת.

סיכום:

יש בחיבור זה כמה אלמנטים ספרותיים, ואין ספק שעבודתו הספרותית של המחבר משפיעה גם על חיבורים פובליציסטיים שלו. דבר זה בא לידי ביטוי בלואים הרבים, בצירופי איחוי, בסדרות של משפטים בעלי מבנה דומה, בדרכי ההדגשה ואף בבחירה הסגנונית שלו במלים, בצירופים ובמבנים תחביריים. אולם אין להתעלם גם מתכונות אופייניות למאמרים פובליציסטיים, כגון: מלים זרות, מלים וצורות הנוטות יותר אל לשון הדיבור, ובעיקר במשפטים ארוכים ומורכבים מאוד.